

Köktendinci Örgütler ve Artan Tehdit

Ayhan Doğaner, EDAM Yönetim Kurulu Üyesi

Günümüzde çok sayıda jeopolitik gelişmenin yaşandığı küresel konjonktürde, köktendinci oluşumların önlenemez yükselişleri, küresel gündemde arka plana itilmiş durumda. Oysa günümüz uluslararası arenasında bu örgütlerin amaçlarını, birbirlerinden farklılaştıkları yerleri anlamak elzem. Ayrıca, Türkiye'nin jeopolitik konumunda Suriye ve İran'daki gelişmeler ve Afrika ile ilişkilerimiz kapsamında köktendinci örgütlere daha yakından bakmamız faydalı olacaktır.

İsrail'in 1948'de kurulması ve Filistin'de toprak ihlalleri ile başlayan süreçle birlikte Afganistan'dan Balkanlara, Irak'tan Lübnan ve Suriye'ye, Afrika'dan Güneydoğu Asya'ya, Kafkaslardan Çin'e kadar uzanan geniş bir coğrafyada birçok köktendinci örgüt kuruldu.

Taliban, El Kaide, IŞİD, Özbekistan İslami Hareketi, İslam ve Müslümanları Destekleme Grubu (JNIM) gibi çok sayıda köktendinci örgüt 21. yüzyılın ikinci çeyreğinde sahadalar. Taliban Afganistan'da iktidara geldi. IŞİD, Irak ve Suriye'de "İslam Devleti" adı altında halifeliğini ilan etti, bir dönem hüküm sürdü. Kuzey Afrika'da Mali'de ve birçok Afrika ülkesinde El Kaide ciddi kazanımlar elde etti, nüfuz alanını genişletti.

İran'ın güvenlik ve dış politikasının temel taşı olan vekil güçler yine ABD ve İsrail ikilisine karşı Irak, Yemen, Suriye ve Lübnan'da örgütlendiler.

Son dönemde bir diğer yükselen tehdit konusu ise İran Savaşı ile birlikte artan ölçekte Şii İran ve Sünni körfez ülkeleri arasındaki gerginlik, tekfiri grupların Şii karşıtlığı.

Radikalleşmeye Giden Süreç: Selefilik ve Tekfirilik

Selefilik, İslam'ın ilk üç kuşağının yaşadığı dönemdeki inanç ve yaşantıyı referans alan, dini metinleri doğrudan ve lafzına uygun olarak anlamayı savunan bir düşünce akımıdır. Akademik, dini ve itikadi bir ekoldür.

Tekfirilik ise bir Müslümanı, inancındaki bir eksiklik, büyük günah işlemesi veya kendi siyasi/dini anlayışlarına karşı çıkması nedeniyle "kafir" veya "dinden dönmüş" olarak ilan etme eylemidir. Başkalarını dinden çıkarmak, tekfir (kafir ilan etme) hükmünü siyasi ve askeri amaçlar için bir silah gibi kullanmaktır.

Son yıllarda ortaya çıkan bazı radikal, aşırılıkçı veya siyasileşmiş gruplar, selefi söylemleri kendi ideolojilerine temel yaparak başkalarını tekfir etme yoluna gittiler.

Köktendinci Örgütler

ABD'nin Soğuk Savaş döneminde SSCB'yi kuşatma projesi olarak gündeme getirdiği yeşil kuşak/ılımlı İslam projesi, 1979 yılında SSCB'nin Afganistan'ı işgali, cihat söylemleri ile birlikte daha radikal bir çizgiye taşınmıştır.

El Kaide ve diğer köktendinci, cihat fikrini benimseyen örgütlerin faaliyetleri, Afganistan başarısı sonrasında Çeçenistan, Bosna, Irak ve Suriye’de devam etti. Köktendinci hareketler Orta Asya ve Orta Doğu’dan Afrika ve Güneydoğu Asya’ya kadar genişledi, küresel bir nitelik alarak küresel hücreler oluştu.

El Kaide’den sonra Irak ve Suriye’de,İslam Devleti, IŞİD ortaya çıktı.

El Kaide ve IŞİD köktendinci terör örgütleri olarak kabul edilseler de amaçları, mücadele şekilleri, hedefleri, taktik ve stratejileri bakımından iki örgüt arasında temel farklılıklar bulunmaktadır.

El Kaide ABD topraklarını ve küresel olarak geniş bir coğrafyada ABD ve Batı çıkarlarını hedef alırken, IŞİD lokal olarak Irak ve Suriye’de ABD varlığını ve çıkarlarını hedef aldı. IŞİD bulunduğu coğrafyada “İslam Devleti”ni amaçladı. IŞİD son dönemde Afrika’da nüfuz alını genişletiyor.

EL KAİDE

El Kaide Afganistan’da Sovyetler Birliği’ne karşı kazandığı zafer sonrasında, cihadı küresel hale getirmek için mevcut yapı ve ağlarını genişletti. Çok sayıda küçük ve birbirinden bağımsız cihatçı grup, tek bir çatı altında bir araya getirildi. Örgüt üzüm salkımı şeklinde organize oldu. Her bir üzüm tanesi, yerelde örgütün ana felsefesi, doktrini doğrultusunda eylemler gerçekleştirdi.

El Kaide 1990’lı yıllarda hareketin tamamını yeniden yönlendirmek ve Körfez ülkeleri dahil tüm bu yozlaşmış yerel rejimlerin arkasındaki daha büyük düşman olarak gördüğü hedefe, Amerika Birleşik Devletleri’ne odaklandı.

Örgüt, 11 Eylül’de Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon saldırıları ile birlikte markalaştı. Yerel cihatçılar Bin Ladin’e bağlılık yemini ederek para, silah, lojistik destek, eğitim desteği aldılar.

IŞİD

Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD), ABD’nin 2003 yılında Irak’ı işgali sonrasında Irak merkezli köktendinci tekkirici bir örgüt olarak kuruldu. IŞİD, Suriye’deki çatışmayı ve Irak’taki mezhepsel gerilimleri kullanarak her iki ülkede de yerleşmiş bir terör örgütüdür.¹

El Kaide küresel olarak ABD hedeflerine odaklanırken, IŞİD mezhep savaşını ve Irak’ta Şii liderliğindeki rejimle iş birliği yapanlar gibi mürtet sayılan Sünni Müslümanlara yönelik saldırıları vurguladı, Irak ve yakın çevresine odaklandı. Örgüt, Suriye muhalefetinin genel olarak parçalanmış kalmasından faydalanarak Suriye’de geniş toprak parçalarını ele geçirdi, halifelik ilan etti.

¹ Counter Terrorism Guide, “Islamic State of Iraq and the Levant (ISIL)”
<https://www.dni.gov/nctc/groups/isil.html>

Farklı Tehdit Profilleri, Taktik ve Stratejiler

IŞİD ile El Kaide arasındaki çatışma bir güç mücadelesi değildir. Düşmanları, hedefleri, taktik ve stratejileri konusunda farklılıklar vardır. El Kaide'nin nihai hedefi "dinden dönmüş" rejimleri devirip yerlerine "gerçek" İslami hükümetler kurmak olsa da El Kaide'nin asıl düşmanı, Ortadoğu'nun sorunlarının kökeninde gördüğü Amerika Birleşik Devletleri'dir.

El Kaide Şii Müslümanları dinden dönmüş olarak kabul eder, ancak IŞİD'den farklı olarak onların öldürülmesinin daha geniş cihatçı projeye zarar vereceğini savunur.

IŞİD ise El Kaide'nin küresel düzeyde düşman stratejisi yerine, bölgesel düzeyde düşman stratejisini benimsemiştir. Bu nedenle, İslam Devleti'nin birincil hedefi ABD değil, Arap dünyasındaki "dinden dönmüş" Suriye ve Irak gibi rejimler olmuştur.

IŞİD'in uzun düşman listesinde Irak Şiiileri, Lübnan Hizbullahı, Yezidiler ve Suriye'deki rakip muhalif gruplar yer almıştır.

IŞİD'in stratejisi, toprakları kontrol altına almak, konumunu istikrarlı bir şekilde sağlamlaştırmak ve genişletmektir. Bunun bir kısmı ideolojiktir: Müslümanların İslam hukuku altında yaşayabileceği bir hükümet kurmaktır. Toprakları kontrol ederek bir ordu kurmak ve bu orduyu kullanarak daha fazla toprak kontrol edebilmek.

İki grubun tercih ettiği taktikler bu stratejik farklılıkları yansıtıyor.

El Kaide stratejik veya sembolik hedeflere karşı büyük ölçekli, dramatik saldırıları tercih etti. Batılı, Yahudi ve diğer düşman hedeflere yönelik bir dizi daha küçük terör saldırısını destekledi; isyancıları eğitti ve gerilla orduları kurmaya çalıştı.

IŞİD, Irak ve Suriye'deki iç savaşlardan doğmuştur ve taktikleri bu bağlamı yansıtmaktadır.

IŞİD, kontrolündeki topraklarda halkı boyun eğmeye zorlamak ve toplumu arındırmak için toplu infazlar gerçekleştirip korku salarken, aynı zamanda temel hizmetler sunmuştur. Bu strateji, halktan bir miktar destek veya en azından korku nedeniyle rıza kazanmalarını sağlamaktadır.

Suriye'de Son Durum

Suriye'de rejim değişikliğinde aktif rol oynayan, Suriyeli ya da Arap olmayan yaklaşık 5.000 yabancı savaşçının Suriye'nin yeni silahlı kuvvetlerine entegre edilmesine yönelik çabalar devam ediyor.

Yabancı savaşçıların yaklaşık üçte ikisi, Taliban yönetiminde Afganistan'da varlık gösteren Uygurlu silahlı grup, Türkistan İslam Partisi'ne (TİP) mensuplarıdır. Ayrıca çok sayıda Özbek, Azerbaycan, Çeçen, Arap ve Batı Avrupa ülkelerinin vatandaşları da bulunmaktadır.²

² International Crisis Group, The Struggle to Pacify Syria's Foreign Legions, International Crises Group, 13.05.2026

Uluslararası toplum, yeni devletin korumasına sahip, resmi statü verilerek meşrulaştırılan yabancı savaşçıların Suriye topraklarını, yurtdışında terör saldırıları veya asker toplama üssü olarak kullanabileceğinden endişeleniyor. Ayrıca, BM tarafından terör örgütü olarak yaptırımlara konu olmuş örgüt ve bireylerin, BM tarafından tanınmış bir hükümetin silahlı kuvvetlerine entegrasyonuna da ilkesel olarak itiraz ediliyor.

Birçok Suriyelinin paylaştığı bir diğer endişe konusu ise, merkezi hükümetin kontrolü dışında kalan yabancı savaşçılarla bağlantılı okullar, kültür merkezleri ve dini kurumlar. İdlib, eğitim programlarının devlet denetimi dışında yürütüldüğü Uygur kültür merkezlerine ev sahipliği yapıyor. Bazı eğitim ve kültür merkezlerinin dini eğitimi askeri eğitimle birleştirdiği söyleniyor. Cihat eğitimi verildiği iddiaları var.

El-Şara'nın pragmatik yaklaşımları, her ne kadar IŞİD'e karşı yoğun bir mücadelede verilse de sahada IŞİD'e alan yaratma risklerini de içinde barındırmaktadır. Bu durum, IŞİD'in yeni Suriye ordusuna ve diğer güvenlik-istihbarat aygıtlarına sızma riskini akla getirmektedir.

Suriye'de kurulan Ahmed el-Şara Hükümeti, uluslararası alanda meşruiyetini sağladı, temkinli iyimser hava devam ediyor. Ancak süreç birçok kırılmalı da içinde barındırıyor.

İran Direniş Ekseninde Taktiksel ve Stratejik Değişim

ABD Federal Soruşturma Bürosu (FBI), Mayıs 2026'da Türkiye ile ortak bir operasyonda, Irak merkezli, İran destekli Şii milis örgütü Kataib Hizbullah'ın (KH) önemli bir liderini, Amerikan, Kanada ve Avrupa topraklarında en az 18 saldırının planlanmasındaki rolü nedeniyle tutuklayıp suç duyurusunda bulundu.³

Muhammed Bakır Saad Dawood el-Saadi, Telegram ve Snapchat gibi mesajlaşma platformları ve kripto para ödemeleri aracılığıyla çeşitli suç örgütleriyle koordinasyon sağlayarak Amerikan vatandaşlarına, finans merkezlerine ve dini topluluklara yönelik saldırılar planladı.

El-Saadi'nin tutuklanması, İsrail'e yönelik 7 Ekim saldırıları sonrasında ağır yara alan İranlı vekil güçlerin taktik ve stratejik davranışlarında dikkat çekici bir değişime işaret ediyor. Orta Doğu'daki ABD ve İsrail ile sınırlı olan hedef alanının dışına çıkarak, ilk defa Batı'daki ABD ve Yahudi hedeflerine yönelik terörist saldırıları planlamaları deşifre edildi.

Iraklı vekil güç Kataib Hizbullah'ın bu amaçla Meksikalı suç örgütleri ve karteller ile iş birliğine gittiği, kripto para sistemlerinden yaygın şekilde faydalandığı tespit edildi.

Bu gelişme, İran'ın vekil güçleri açısından yeni bir kapasiteye işaret ediyor.

https://www.crisisgroup.org/cmt/middle-east-north-africa/syria/struggle-pacify-syrias-foreign-legions?utm_source=linkedin&utm_medium

³ The Soufan Center, U.S. Arrest of Kataib Hezbollah Leader Signals a Shift in Iranian Proxy Model, 19.05.2026
<https://thesoufancenter.org/intelbrief-2026-may-19/>

Afrika'da Son Durum

El Kaide, 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD'nin güvenlik ve istihbarat alanında yürüttüğü güçlü ve koordineli mücadele sonucunda zayıflasa da Kafkasya ve Afrika'daki gruplarla ilişkiler kurarak varlığını sürdürdü.

El Kaide, Mali'de 2013 yılında etkinliğini artırmasıyla birlikte Fransa'nın müdahalesi ile karşılaştı. Ancak Fransa, 2020 yılında kurulan cunta yönetimi sonrasında Mali'den ayrılmak zorunda kaldı. Boşluğu Rusya doldurdu. Ardından Türkiye Mali yönetimiyle iyi ilişkiler kurdu. Ancak Mali'de istikrarsızlık artarak devam etti.

İslam ve Müslümanları Destekleme Grubu (JNIM); bir çatı örgüt olarak 2017 yılında kuruldu, 2020 yılında El Kaide'ye biat etti. Mali'de sadece cihadi grupların değil, halkın da desteğini aldılar. Şeriata dayalı bir yönetim taraftarıdır.

JNIM, uzantıları Libya ve Cezayir'e kadar giden, güçlü bir kabile olan Azawad Kurtuluş Cephesi (FLA) ile ittifaka gitti.

Son dönemde Mali'de JNIM / FLA ittifakı tarafından başlatılan koordineli saldırı, Sahel'i istikrarsızlaştırmaya devam ediyor.⁴

Cihatçı grupların Nisan 2026'da saldırıları karşısında Rusya'nın paralı asker gücü Afrika Kolordusu (WAGNER) gerilemek zorunda kaldı.

Mali'de güvenlik alanında yaşanan tehditlerin bölgesel sonuçları Sahel'in dışına, Somali, Mozambik ve Mağrip'e kadar uzanma riski taşıyor. Güvenlik açısından, devlet güçlerinin uzun süren gerilemesi Mali'yi daha da kaosa ve parçalanmaya sürükleyebilir.

Köktendinci Örgütlerin Türkiye'ye Etkileri, Afrika Örneği

Türkiye coğrafi konumu, tarihsel geçmişi, gelişmiş sağlık, ulaşım ve haberleşme altyapısıyla birlikte son on yıllarda Çeçenistan, Bosna, Irak ve Suriye'deki çatışmalar esnasında dini motifli terör örgütleri için bir geçiş noktası olarak dikkat çekmiştir. Türkiye laik anayasal düzeni ve terörle mücadelede uluslararası alanda yürüttüğü etkin iş birliği nedeniyle köktendinci örgütler El Kaide ve IŞİD'in hedefi olmuştur.

Türkiye'nin dış politikada Afrika açılımı ise politik ve ekonomik pek çok alanda stratejik kazanımlar yaratırken, Afrika'da artan ve yayılma endişesi taşıyan El Kaide tehdidi ile birtakım riskleri de içinde barındırmaktadır.

JNIM'in politik olarak yeniden mevzilenişine bakacak olursak örgüt, 30 Nisan tarihinde yayınladıkları açıklamalarında alışlagelmişten daha diplomatik ve siyasi bir dil kullanarak Mali içerisindeki tüm grupları "terörist cunta yönetimine" karşı iş birliğine davet etmiştir.⁵

⁴ Italian Institute For International Political Studies, Mali's Crises and Its Fallout from the Maghreb, 14.05.2026
[Mali'nin Krizi ve Magreb için Sonuçları | ISPI](#)

⁵ franceinfo avec AFP, Au Mali, les jihadistes du JNIM appellent à un large "front commun" contre la junte, la situation sécuritaire toujours critique, 30/04/2026

FLA da aynı tarihlerde kendi açıklamalarını yayınlarken cuntaya karşı uluslararası tanınırlık talep edip, yürüttükleri savaşın “uluslararası hukuka ve İslami ilkelere” uygun yürütüldüğünü vurgulayarak Türkiye başta olmak üzere bölgeyle ilgilenen devletlerin çatışmaya bakışımı yeniden değerlendirmesini ve Mali cuntasına olan desteğini kesmesini istemiştir.⁶

Mali yönetiminin JNIM’e karşı terör operasyonlarında Türkiye’den ithal edilen insansız hava araçlarının kullanması bölgede önemli kazanımlar elde eden JNIM / FLA ittifakının Türkiye algısı üzerinde olumsuz değerlendirmelere yol açabilecek niteliktedir.

Türkiye’nin, Afrika politikalarını sağlamlaştırmak ve kalıcı kılmak için Afrika kıtasında Fransa, Çin ve Rusya’nın yaptığı stratejik hataları gözden geçirip güncel gelişmeleri de dikkate alarak politikalarını revize etmesi gerekecektir.

Sonuç

Günümüzde çok sayıda jeopolitik gelişmenin yaşandığı küresel konjonktürde, köktendinci oluşumların önlenemez yükselişleri, küresel gündemde arka plana itilmiş durumda.

Dini referans alanlar, ister El Kaide veya IŞİD gibi terör örgütleri olsun, isterse Şii, Evanjelist, Siyonist inanç sistemlerini referans alan ülkeler olsun, tehdit hiç olmadığı kadar büyüktür.

Tekfirci cihatçı gruplar Gazze gibi insani felaketlerden sonra artan beşerî kaynakları ile asimetric tehdit katsayılarını artırarak, bu tehdidi küresel olarak geniş bir coğrafyada sürdürmeye devam edeceklerdir.

⁶ A Dođucan Tayfur, Hariciye Dış Politika ve Güvenlik Araştırmaları, JNIM Sahel’de Devletleşebilir mi? 30/05/2026,